

Міністерство освіти і науки України
Луганська обласна державна адміністрація
Луганський державний педагогічний університет
імені Тараса Шевченка
Українське Географічне товариство
Газета "Красзнавство. Географія. Туризм"
Луганська обласна організація Українського
товариства охорони природи
Луганська обласна організація Української спілки краснавиів

**СТАН І ПРОБЛЕМИ ПРИРОДНОГО ТА
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО
СЕРЕДОВИЩА РЕГІОНІВ УКРАЇНИ**

Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції
присвяченої 65-річчю утворення Луганської області

*В рамках 5-ї Всеєвропейської конференції
"Довкілля для Європи",*

(20-22 травня 2003 року, м.Луганськ)

Луганськ — 2003

УДК 911(477)+574(477)
ББК 26.8(4Укр)+65.049(4Укр)+20.1(4Укр)
С 76

Редакційна колегія: доц. Удовиченко М.І. (голова), доц.
Кисельова О.О., доц. Слоньова Т.І.

Відповідальний за випуск — к.г.н. Кисельов Ю.О.

Рекомендовано до друку науковою комісією Луганського
державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка
(протокол №9 від 20 травня 2003 р.)

Рецензенти — Мельничук І.В., доктор геогр. наук, професор;
В.А.Бадер, канд. екон. наук, професор; Н.М.Скорород, канд. екон.
наук, доцент.

Стан і проблеми природного та соціально-економічного
середовища регіонів України // Матеріали Всеукраїнської науково-
практичної конференції, присвяченої 65-річчю утворення Луганської
області, в рамках 5-ї Всеєвропейської конференції "Довкілля для
Європи" (20-22 травня 2003 р., м.Луганськ). Ред. кол.: Удовиченко М.І.
(голова), О.О.Кисельова, Т.І.Слоньова. — Луганськ, 2003. — 207 с.

Збірник містить доповіді, оприлюднені на Всеукраїнській
науково-практичній конференції "Стан і проблеми природного та
соціально-економічного середовища регіонів України", проведеної у
рамках 5-ї Всеєвропейської конференції "Довкілля для Європи" та
присвяченій 65-річчю утворення Луганської області.

Тексти доповідей подані в авторській редакції. Автори несуть
повну відповідальність за зміст доповідей, а також добір, точність
наведених фактів, цитат, власних імен та інших відомостей.

©Луганський державний педагогічний університет імені
Тараса Шевченка

©Українське географічне товариство

рациональных программных решений в развитии угольной отрасли Украины.

Литература:

1. Евдокимов Ф.И. Оценка экономической безопасности угледобывающих предприятий.- К.; 2000.
2. Красноярский Г.Л. Инвестиционная политика угольной отрасли.- М.; 1999.
3. Кравцов Д.Л. Методика прогнозирования себестоимости добычи угля на шахтах.//Экономика промышленности.- №1(11),2001.
4. Мельников А.В. О проблемах закрытия угольных шахт Донбасса.// Уголь Украины.- №2, 2002.

Н.В. Яковенко, к.г.н., О.В. Непша, ас., Ю.І. Куришко студ.

Мелітопольський державний педагогічний університет

ЕКОЛОГО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ АГРОВИРОБНИЧО-РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

Агровиробничо-рекреаційний комплекс (АВРК) являє собою організаційно-технологічне поєднання певних видів виробництва, що інтегрують аграрні, промислові, рекреаційні, інфраструктурні й торгово-реалізаційні види діяльності, які організаційно замикаються в єдиних циклах на певній території (рекреаційному регіоні) з метою задоволення потреб рекреантів готовою сільськогосподарською продукцією.

Еколого-географічні особливості АВРК можна розглядати як сукупність взаємопов'язаних процесів та явищ, зв'язаних із природним середовищем, виробничою, сільськогосподарською, рекреаційною та іншими видами суспільної діяльності населення як головного споживача та виробника матеріальних благ.

Запорізьку область можна віднести до районів із складною екологічною ситуацією. Навколишнє природне середовище Запорізької області у 2000 р. зазнавало негативного впливу від шкідливих викидів в атмосферу, скидів забруднених стоків та розміщення токсичних відходів. Впродовж року стаціонарними джерелами та пересувними засобами в атмосферне повітря було викинуто майже 1,3 млн. т шкідливих речовин. Викиди на 1 км² склали 11 т (проти 10,5 т - у 1999 р.), а на душу населення - 148,5 кг (проти 140,8 кг). Із загальної кількості викинутих забруднюючих речовин понад три чверті надходить у повітряний басейн від стаціонарних джерел забруднення.

Серед регіонів, в яких збільшились викиди забруднюючих речовин у порівнянні з попереднім роком були міста: Енергодар (18078,1 т, або на 18,9%), Запоріжжя (4205,4 т, або на 3%), Токмак (6,5 т, або на 1,3%) та райони: Приморський (58,6 т, або на 2,8 %), Розівський (11,5 т, або на 4,3 %), Михайлівський (3,8 т, або на 2,1%). Здійснювали викиди стаціонарні джерела 688 підприємств, що на 32 тис.т, або на 4,8% більше, ніж у попередньому році. Переважну кількість викидів від стаціонарних джерел (209,2 тис.т, або 81%) становлять газоподібні та рідкі речовини, проблема уловлювання та утилізації яких із року в рік залишається гострою. У минулому році всього уловлено та знешкоджено 1,1 млн. т шкідливих речовин, або 81,6 % від тих, що утворились; з них утилізовано 584,3 тис. т (52,3% до уловлених). Твердих речовин утилізовано 52,6%, газоподібних та рідких - 27,3%. Основними забруднювачами атмосфери, як і раніше залишаються такі підприємства, як ВАТ "Металургійний комбінат "Запоріжсталь" (90,8 тис.т проти 91,8 тис.т у 1999 р.), Запорізька ТЕС (96,8 тис.т проти 77,5 тис.т), ВАТ "Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат" (12,8 тис.т проти 13,7 тис. т), ВАТ "Запорізький завод феросплавів" (8,8 тис.т проти 10,2 тис. т у попередньому році). По багатьох інгредієнтах викиди в атмосферу зросли. Так, зокрема, викиди сірчастого ангідриду збільшилися на 10,8 тис. т і склали 116,7% у порівнянні з 1999 р.; окислів азоту - на 6,1 тис.т та 120%, окису вуглецю - на 3,3 тис.т та 103,7%. У минулому році поновив роботу Запорізький казенний титано - магнієвий комбінат, що призвело до збільшення викидів хлору у 26 разів і викиди його склали 47,6 тис.т. За 2000 р. в Запорізькій області зареєстровано 3 випадки аварійного забруднення довкілля, що на 57,1% менше, ніж у попередньому році. За минулий рік в Запорізькій області обстежено 1,3 тис. підприємств та транспортних засобів, з них 18 - об'єкти, що входять до "Переліку екологічно небезпечних об'єктів України". Порівняно з 1999 р. цей показник зменшився на 24,3%.

В 2000 р. проведено 10770 досліджень атмосферного повітря, з них у 1286 (11,9%) випадках виявлено перевищення ГДВ, у тому числі по пилу - 329 тис. т, або 3,1% від усіх досліджень; фенолу та його похідних - 195 тис. т, або 1,8%; окису азоту - 191 тис. т, або 1,8%. В поверхневій воді області на протязі 2000 р. скинуто забруднюючих стічних вод понад 317 млн.м³ (проти 340 млн.м³ у 1999 році), у тому числі по Запоріжжю 26,8 млн. куб м., або 8,5% від цього показника по області. Із загального обсягу забруднених стічних вод 26,4% скидається без очищення. На промислових, сільськогосподарських, рекреаційних та інших підприємствах області у 2000 р. утворилось 4,8

млн. т токсичних відходів, із них першого класу небезпеки - 0,06 тис. т, другого - 2,4 тис. т (0,05% від загальної кількості відходів, утворених за рік), третього - 601,8 тис. т (12,7%) та четвертого - 4146,2 тис. т (87,3%). Знешкоджено 98,5 тис. т та використано 2008,6 тис. т токсичних відходів (відповідно: 0,1% та 2,1% від фактично утворених за рік та наявних відходів на 1 січня 2000 р.). У сховищах організованого складування (поховання) із року в рік зростає кількість накопичених токсичних відходів. Так, у 1999 р. їх було 89,5 млн. т, у 2000 р. - 91,4 млн. т.

Територію Запорізької області можна розділити на еколого-економічні райони, де по різному спостерігається вплив тих чи інших еколого-географічних чинників на розвиток та функціонування АВРК. Так, наприклад, на території таких адміністративних районів як Білозерський, Запорізький, Василівський, Вільнянський, Кам'яно-Дніпровський, Оріхівський та в містах Запоріжжя, Енергодар, Дніпрорудний функціонують потужні металургійні, машинобудівні, енергетичні та агропромислові підприємства. Тут постійно діє понад 10,5 тис. стаціонарних джерел забруднення, більшість із яких належить до екологічно небезпечних виробництв важкої індустрії. Викиди шкідливих речовин в атмосферу у розрахунку на 1 км² площі становлять 10,5 т, а на душу населення - 141,4 кг, що у свою чергу впливає на збільшення кількості захворювань і скорочення життя людини на декілька років. В даних районах має місце тенденція зниження якості питної води, це пояснюється тим, що близько 77,4% всієї води, що споживається, йде на промислові потреби. Сільське господарство, незважаючи на затоплення величезних масивів родючих земель Каховським водосховищем, розвивається досить інтенсивно, а його спеціалізація має приміський характер. Але внаслідок необґрунтованого ведення меліорації, якість сільськогосподарських угідь різко погіршилась.

Центральна частина області (Мелітопольський, Токмацький, Михайлівський, Веселівський, Чернігівський адміністративні райони та міста Мелітополь, Токмак, Молочанськ) є сировинною базою формування АВРК і, насамперед сільськогосподарського виробництва з розвинутим зерновим господарством, вирощуванням соняшнику, садівництвом та молочно-м'ясним скотарством, свинарством і вівчарством. Але велику увагу треба приділяти й проблемам постачання прісної води та збереження вод Молочного лиману. Серед забруднювачів виділяються підприємства: моторний завод "Мелітопольтепломережа", завод тракторних гідроагрегатів, "Автокольорлит", Токмацький дизельнобудівний, ковальсько-

штампувальний, Молочанський молочно-консервний заводи. Умови для прогулянок та спортивно-туристичного відпочинку наявні лише в Токмацькому та Чернігівському адміністративних районах.

Стосовно приморських районів області (Бердянський, Приазовський, Приморський, Якимівський та м. Бердянськ) слід відмітити, що вони є районами розвитку рекреаційної діяльності населення, важливою господарською функцією яких є забезпечення рекреантів свіжими продуктами харчування. Джерелами забруднення є необладнані пляжі, незабезпеченість курортної зони.

Якщо розглянути східну частину області (Гуляйпільський, Куйбишевський, Новомиkolaївський, Пологівський та Розівський райони), то слід зазначити, що врахування екологічних властивостей даного регіону потребує особливої уваги. На його території розвинуті молочно-м'ясне скотарство та овочівництво приміського типу, продукція яких може безпосередньо постачатись споживачеві (рекреанту), що сприятиме розвитку АВРК. Найбільшими забруднювачами навколишнього середовища є Царськостянтинівський шебеневий завод, підприємство по виробництву хлорелі (радгосп "Придонецький"), Гуляйпільський та Пологівський комбикормові комбінати. Із-за наявності великої яружно-балочної системи багато сотень гектарів землі вийшло з господарського користування. Гостро стоїть проблема замулення та деградації малих річок (рр. Конка, Кальчик, В.Терса, Берда, Янгул, Гайчур).

На охорону навколишнього середовища та раціональне використання природних ресурсів у 2000 р. підприємствами області фактично використано 21,898 тис. грн. капітальних вкладень, що у фактичних цінах на 6,1% менше, ніж у 1999 р. Доля витрат на природоохоронне будівництво у загальному обсязі інвестицій у цілому по області знизилась з 2,9% у 1999 р. до 2,3% - у 2000 р. Цей фактор є несприятливим для розвитку АВРК, оскільки екологічні проблеми території області потребують негайного вирішення.

На проведення заходів з охорони довкілля і раціонального використання земель було витрачено у 2000 р. 427 тис. грн. Кошти були спрямовані на будівництво проти пилових, протизсувних та протилавинних споруд.

З фондів охорони навколишнього середовища (7,1 млн. грн.) на заходи щодо охорони довкілля витрачено 6,06 млн. грн., з яких 18,3% передано на здійснення заходів, спрямованих на зниження негативного впливу забруднень навколишнього середовища на здоров'я населення, 15,9% - на розробку та здійснення загальнодержавних та регіональних комплексних екологічних програм, 2,0% - на устаткування

природоохоронних організацій обладнанням та приладами контролю.

Таким чином, враховуючи еколого-географічні особливості території області і проведення заходів щодо охорони навколишнього середовища, залучення іноземних інвестицій до фінансування будівництва природоохоронних об'єктів (1140 тис. грн. або 5,2 % від загального обсягу інвестицій), можна вважати територію даного району придатною для формування та функціонування АБРК.

I. Савченко, асп.,

Волинський державний університет ім. Лесі Українки

ОСОБЛИВОСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В сучасній політичній географії все більш актуальними стають дослідження регіональних політичних культур. Найбільш поширеним підходом являється виділення електоральних культур за результатами виборів.

Регіональні політичні культури розглядаються як синтетичні політичні райони, що характеризуються унікальним набором електоральних показників і факторів голосування, включаючи історичні і культурні особливості території [2]. А це означає, що вивчення просторової диференціації політичної культури в найближчий час стане обов'язковим етапом географічних досліджень, що направлені на здійснення комплексного культурного і політико-географічного районування території.

Диференціація політичної культури в територіальному відношенні може будуватись на основі географічних відмінностей в поєднанні електоральних стратів [4]. Взвзявши за одиницю середню по країні чи регіону долю тих, що проголосували за партії чи блоки певних політичних напрямків, можна розрахувати індекси патріотичності, центричності, демократичності і лівоопозиційності електорату окремих адміністративних одиниць, тобто вирахувати індекси локалізації певних політичних сил чи партій [3].

На основі поєднання індексів патріотичності, центричності, демократичності і лівоопозиційності нами була зроблена спроба здійснити типологію адміністративних районів і міст обласного підпорядкування Волинської області. Індекси локалізації розраховувались за результатами виборів 1998 - 2002 рр. У відповідності з фактом, коли індекс локалізації перевищує одиницю було виділено 5 типів адміністративних одиниць.

Яковенко Н.В., Непша О.В., Куришко Ю.І. Еколого-географічні особливості формування агропродовольчого комплексу Запорізької області	177
Савченко І. Особливості регіональної культури Волинської області	181
Розділ 4. Методика вивчення рідного краю	186
Марченко Л.Є. нестандартні підходи у вивченні географії рідного краю у шкільних курсах географії	186
Тимашова В.І., Шилова Л.Г. Здійснення особистісно-зорієнтованого підходу до навчання в процесі осінньої екскурсії в курсі „Рідний край”	188
Панкратьева Т.М. роль методу проектів у формуванні географічної культури учнів	190
Кисельова О.О. Оптимізація змісту краєзнавчої підготовки студентів на кафедрі географії ЛДПУ	192
Степина Е.Г. Проблемы повышения эффективности преподавания английского языка в условиях интеграции Украины в мировое сообщество (на примере Луганской области)	194
Яковлев В.А. „Позашкільна еколого-натуралістична робота в освітньому просторі Луганщини”	197
Мальцева Л.В., Татолі І.О. Активізація пізнавальної діяльності як один із шляхів вдосконалення навчального процесу	202